

INSTITUT DES PARCS NATIONAUX
DU CONGO BELGE

LES PARCS NATIONAUX
ET LA PROTECTION DE LA NATURE

BRUXELLES
1937

INSTITUUT DER NATIONALE PARKEN
VAN BELGISCH CONGO

DE NATIONALE PARKEN
EN DE NATUURBESCHERMING

BRUSSEL
1937

DISCOURS PRONONCÉ
PAR S. A. R. LE DUC DE BRABANT

S'il est un sujet qui revêt un caractère de grandeur dépassant les horizons humains, c'est certes celui de la protection des biens éternels dont nous sommes les détenteurs passagers et responsables.

A-t-on le droit de modifier à son gré l'état naturel des choses, sans se préoccuper des conséquences que la connaissance actuelle des phénomènes permet cependant d'entrevoir?

Reportons-nous aux descriptions des classiques dépeignant le visage verdoyant et fertile des régions baignées par la Méditerranée, et constatons l'état actuel de ces mêmes régions. L'aridité qui a succédé à l'abondance primitive n'est-elle pas l'œuvre d'une destruction volontaire et aveugle par l'homme?

La disparition d'une civilisation est une perte profonde. Mais l'homme porte en lui-même les germes d'une renaissance lui permettant de substituer une nouvelle culture à celle qui s'est éteinte.

REDEVOERING GEHOUDEN DOOR
Z. K. H. DEN HERTOG VAN BRABANT

Een buitengewoon verheven onderwerp dat buiten de menselijke horizonen reikt, is voorzeker de bescherming van de eeuwige goederen die wij als tijdelijke en verantwoordelijke bezitters in bewaring kregen.

Heeft men het recht den natuurlijke stand der zaken naar goedvinden te wijzigen, zonder zich te bekommeren om de gevolgen die de huidige kennis der phaenomena nochtans toelaat min of meer duidelijk te voorzien?

Herlezen wij even bij de classieken de beschrijvingen van de groenende en vruchtbare oorden, door de Middellandsche Zee bespoeld, en aanschouwen wij dan deze streken in hun tegenwoordigen toestand. Is de dorheid die den vroegeren overvloed heeft vervangen, niet aan blinde en vrijwillige vernielzucht te wijten?

De verdwijning van een beschaving is een groot verlies. Doch de mensch draagt in zichzelf de kiemen van een herleving, die hem toelaten een nieuwe cultuur in de plaats te stellen van die welke verging.

L'anéantissement d'un élément de la création, par contre, est une perte irréparable, car l'homme est impuissant à le faire renaître.

Les erreurs commises dans le passé trouvent leur excuse dans l'ignorance de nos ancêtres quant aux conséquences de leurs actes. Nous ne pourrions bénéficier de la même excuse de la part de la postérité: car notre génération, édifiée par l'expérience acquise, reconnaît ne pas pouvoir disposer à son gré, même des choses dont elle ne conçoit pas encore l'utilité.

L'analyse du problème de la protection de la nature nous amène à l'étudier dans ses rapports avec différentes formes de l'activité humaine.

Si nous envisageons l'aspect scientifique de la question, nous remarquons que les réserves naturelles constituent le prolongement indispensable des laboratoires.

Jusqu'à nos jours, les progrès des sciences naturelles ont été le fait d'études et de travaux de laboratoires; ils n'ont été que dans une faible proportion le fruit de l'observation directe des choses de la nature.

J'ai toujours été frappé de constater la pauvreté des connaissances, lorsque le facteur « temps » intervient dans un problème.

Ainsi, demandez à un naturaliste des renseignements concernant l'anatomie de n'importe quelle bête ou animalcule microscopique connu, il vous fournira immédiatement les précisions les plus nombreuses.

De verdelging van een bestanddeel der schepping daarentegen is als een onherstelbaar verlies te beschouwen, want de mensch is niet bij machte het te doen herboren worden.

De dwalingen in het verleden begaan kunnen in de onwetendheid van onze voorouders aangaande de gevolgen van hun daden een verontschuldiging vinden. Maar wij zelf zouden niet op een dergelijke verontschuldiging vanwege onze nakomelingen mogen rekenen, want ons geslacht, door de opgedane ondervinding geleerd, erkent dat het zelfs niet naar willekeur mag beschikken over de zaken waarvan het nut nog niet ingezien wordt.

De ontleding van het vraagstuk der natuurbescherming brengt er ons toe het te bestudeeren in zijn betrekkingen tot verschillende vormen van de menschelijke bedrijvigheid.

Zoo wij den wetenschappelijken kant van het probleem beschouwen, bemerken wij dat de natuurreserves de onmisbare verlenging zijn van onze laboratoria.

Tot op onze dagen was de vooruitgang van de natuurwetenschappen te danken aan laboratoriumstudies en -werkzaamheden; in geringe mate slechts was hij de vrucht van de rechtstreeksche waarneming der natuurverschijnselen.

Ik was steeds getroffen door de onbeduidendheid van onze kennis als de factor « tijd » in de stelling van een vraagstuk voorkomt.

Vraag bijvoorbeeld een natuurhistoricus om inlichtingen over de anatomie van 't is eender welk dier of microscopisch wezen: hij zal U op staanden voet de uitvoerigste bijzonderheden geven.

Demandez-lui ensuite des renseignements concernant, par exemple, la durée de la vie de tel animal ou la durée de croissance de tel végétal ou, en général, toute autre explication dans laquelle l'élément « durée » intervient, vous serez étonné par l'imprécision des réponses.

L'étude des phénomènes ne peut cependant être complète qu'en incorporant celle des évolutions et des transformations successives, insaisissables pendant la courte existence d'un même observateur.

Les vues que nous pourrons ainsi acquérir sur les différentes phases que présentent les éléments de la géographie et de la biogéographie, nous amèneront à mieux comprendre les facteurs naturels qui tiennent sous leur dépendance immuable les manifestations les plus diverses de l'activité humaine.

Et ici apparaît le rôle fondamental des réserves naturelles.

A côté de celui de chambre à provisions, fournissant la matière première au laboratoire, elles remplissent celui d'observatoire idéal du naturaliste.

La valeur économique de la protection de la nature est un fait actuellement reconnu par tout le monde.

Les multiples découvertes de la science, en matière agronomique par exemple, affirment d'une façon péremptoire les dangers des destructions végétales irraisonnées.

Avant la découverte de ce trésor économique que constitue le caoutchouc, une occupation et une exploitation plus intensives des forêts brésiliennes aboutissant à la destruction des hévéas, auraient pu nous priver

Ondervraag hem vervolgens over den levensduur van een beest, den tijd van den wasdom van een plant of, in 't algemeen, over welk ander vraagstuk ook waar het element « duur » mede gemoeid is, en U zult verbaasd staan over de onnauwkeurigheid van zijn antwoorden.

De studie der phaenomena kan nochtans niet volledig zijn, zoo zij niet de opeenvolgende evoluties en vervormingen omvat die niet waar te nemen zijn gedurende het kort bestek van een menschenleven.

De kennis die wij alzoo kunnen opdoen van de verschillende fasen die de bestanddeelen van de aardrijkskunde en van de biogeographie bieden, zullen ons beter de natuurlijke factoren doen begrijpen die met onwrikbare tucht de meest verscheidene uitingen van de menschelijke bedrijvigheid beheerschen.

En hier komt de fundamenteele rol van de natuurreserves duidelijk uit.

Terwijl zij dienst doen als proviandkamer die de laboratoria van grondstoffen voorziet, zijn zij tevens voor den natuurhistoricus een gedroomde waarnemingspost.

De economische waarde van de natuurbescherming wordt thans door iedereen erkend.

De talrijke ontdekkingen van de wetenschap, op agronomisch gebied bij voorbeeld, bevestigen op afdoende wijze de gevaren die aan de onbesuisde vernietiging van de plantenwereld zijn verbonden.

Vóór de ontdekking van den economischen schat die de rubber uitmaakt, zou een meer intensieve bezetting en exploitatie van de Braziliaansche wouden die op de uitroeijing van de hevea's zou zijn uitgelopen,

aujourd'hui du plaisir de rouler confortablement sur des pneus!

De même, des coupes sombres, opérées en Afrique tropicale, auraient pu nous empêcher de connaître à jamais les délices d'un « morning coffee »!

L'histoire des peuples est marquée par des périodes d'indifférence vis-à-vis de la nature, périodes pendant lesquelles les préoccupations livresques, l'esprit d'analyse et de spéculation semblent seuls retenir l'attention de l'homme.

Mais elle est marquée aussi par des périodes d'enthousiasme: l'activité humaine est alors sollicitée par l'appel irrésistible des joies physiques et spirituelles, qui accompagnent le contact et la contemplation des phénomènes naturels.

De plus en plus, notre époque semble caractérisée par tel retour.

Des manifestations multiples dans le domaine des sports, du tourisme, du camping, de l'hygiène et de l'éducation physique, sont symptomatiques à cet égard.

Nous paraissions être l'objet d'un violent procès de libération. Nous voulons fuir nos villes trépidantes, avec leurs maisons opaques, leurs rues bruyantes, leurs magasins et leurs usines. Nous nous y sentons comme emprisonnés. Nous appelons l'air pur, la lumière, l'espace, la terre, l'eau et la verdure. Nous prétendons nous y mouvoir, débarrassés de toute entrave; notre génération enfin s'est réconciliée avec la nature.

ons van het genot kunnen berooven hebben thans behaaglijk op gummi-banden te rijden.

Insgelijks konden onberedeneerde omhakkingen in de Afrikaansche tropen ons voor eeuwig de geneugten van een geurig kopje koffie hebben ontzegd.

Periodisch merkt men, in de geschiedenis der volkeren, algeheele onverschilligheid tegenover de natuur; zulke tijdvakken schijnen gekenmerkt door de eenige bezorgdheid om speculatieve boekenwetenschap te vergaren en om ontledings- en speculatiegeest te verscherpen.

Daarnevens waren er tijdvakken van levendige geestdrift: de menschelijke bedrijvigheid was dan onweerstaanbaar aangetrokken door lichamelijke en geestelijke vreugden, die met de aanraking en de aandachtige beschouwing der natuurverschijnselen gepaard gingen.

Al meer en meer schijnt onze periode door een zulkdanige kentering van den tijdgeest gekenschetst te zijn.

Menigvuldige openbaringen op het gebied van sport, toerisme, camping, gezondheidsleer en lichamelijke opvoeding zijn in dit opzicht symptomatisch.

Wij schijnen innerlijk bewerkt te worden door een geweldigen drang naar bevrijding. Wij willen de daverende steden ontvluchten, met hun donkere huizen, hun woelige straten, hun magazijnen en fabrieken. Wij voelen er ons in bevangen. Wij verlangen naar zuivere lucht, naar klaarte, naar ruimte, naar aarde en water en groen. Wij willen ons daarin, van alle banden vrij, bewegen. Ons geslacht heeft zich ten slotte met de natuur verzoend.

Les répercussions sociales et morales de cette évolution sont profondes. Elles imposent aux collectivités des disciplines salutaires. En orientant l'enseignement scolaire vers une compréhension plus immédiate des réalités vivantes, en dirigeant vers des plaisirs plus simples et plus sains les loisirs que laisse un labeur de jour en jour réduit par les perfectionnements du machinisme, pareille évolution relève, par son action purifiante, le niveau moral de tous les hommes.

Ce retour à la terre nourricière, les plus sensibles d'entre nous l'ont préparé dans nos esprits et dans nos cœurs, et je suis heureux de saluer ici un des apôtres les plus fervents d'une telle initiation, le poète Rudyard Kipling. Il nous a rapprochés des forêts vierges, des cieux immaculés, des plantes et des fauves. Il a montré la solidarité profonde qui unit l'homme aux phénomènes vivants qui l'entourent. Il a dégagé les lois immuables de la jungle et proposé à l'homme destructeur l'exemple de l'œuvre divine où tout est ordre, harmonie, obéissance et beauté.

La protection de la nature pose un problème d'une ampleur universelle; sa solution ne peut être abandonnée à l'initiative de groupements isolés, dont l'action, forcément restreinte, ne peut imposer l'ensemble des mesures efficaces de conservation.

De maatschappelijke en zedelijke weerslagen van deze evolutie zijn ontzaglijk. Zij leggen aan de gemeenschappen heilzame gedragsregels op. Doordat zij het schoolonderwijs naar een rechtstreekscher en dieper inzicht in de levende werkelijkheden richt, doordat zij de vrije uren van den arbeider, die door de toenemende uitbreiding van het machinisme met den dag talrijker worden, aan gezonder en eenvoudiger vermaken doet besteden, vermag een dergelijke evolutie, door haar louterende werking, het moreel peil van alle menschen te verhoogen.

Dien terugkeer tot de voedsterarde hebben de gevoeligsten onder ons in hun geesten en harten voorbereid, en ik ben gelukkig hier een der vurigste apostels van zulke inwijding te mogen begroeten, den poëet Rudyard Kipling. Hij heeft ons dichterbij de oerwouden gebracht, dichterbij de vlekkelooze hemelen, dichterbij de planten en de dieren. Hij heeft de innige solidariteit aangetoond die den mensch vereent met de levende phaenomena welke hem omringen. Hij heeft de eeuwige wetten der wildernis verklaard en den woesten natuurverdelger, den mensch, het voorbeeld van de goddelijke schepping voorgehangen, waar alles orde, harmonie, gehoorzaamheid en schoonheid is.

Het vraagstuk van de natuurbescherming is van een universeelen omvang; de oplossing ervan mag niet worden toevertrouwd aan het initiatief van afzonderlijke groepen, wier werking, uitteraard beperkt, onmachtig is om het volledig stel doeltreffende maatregelen tot vrijwaring op te leggen.

Seul l'État peut et doit assumer les charges d'une organisation protectrice qui intéresse l'humanité entière, dans son progrès moral, social, économique et culturel.

Ainsi se révèle l'aspect politique du problème.

*
**

Après vous avoir exposé certaines considérations générales sur le principe même de la protection de la nature, je voudrais maintenant projeter dans votre imagination quelques tableaux du Parc National Albert, le premier sanctuaire que nous avons ménagé au Congo.

Le Parc National Albert, perdu dans l'immense isolement du cœur même de l'Afrique, est situé dans la région des grands lacs et des sources du Nil, entre le lac Édouard et le lac Kivu.

Il présente deux aspects bien caractéristiques: une vaste plaine au Nord, un massif montagneux au Sud.

Parcourons le secteur Nord.

La grande plaine alluviale du lac Édouard est sillonnée par deux rivières principales, qui coulent parallèlement du Sud au Nord. Leurs eaux jaunâtres, dont la couleur décèle l'action érosive, rapportent au lac, lentement, les terres mêmes de cette plaine dont il fut jadis l'origine.

Située dans l'Équateur, à 900 mètres d'altitude, cette région jouit d'un climat nettement tropical. La température élevée et les pluies peu abondantes expliquent son visage de savane, légèrement boisée, aux arbres en forme de parasol et où l'euphorbe candélabre, par son

Alleen de Staat kan en moet den last van een beschermingsinrichting op zich nemen die in haar zedelijken, maatschappelijken, economischen en cultureelen vooruitgang de gansche menschheid aanbelangt.

Zoo doet zich het politiek uitzicht van het problema voor.

*
**

Na deze algemeene beschouwingen, die het beginsel van de natuurbescherming toelichten, zou ik thans in uw verbeelding enkele tafereelen willen doen rijzen van het Nationaal Albert-Park, het eerste heiligdom dat wij in Congo hebben ingericht.

Het Nationaal Albert-Park, in het hart van Afrika gelegen, strekt zich uit nabij de groote meren en de bronnen van den Nijl, tusschen het Edward-Meer en het Kivoe-Meer.

Het vertoont twee scherp afgeteekende aspecten: een uitgebreide vlakte in het Noorden, een bergmassa in het Zuiden.

Laten wij de reis langs het Noorden aanvangen.

De groote alluviale vlakte van het Edward-Meer is door twee hoofdrivieren bespoeld, die evenwijdig van Zuid naar Noord loopen. Hun geelachtige wateren, waarvan de kleur de erosieve werking verraadt, brengen langzaam naar het meer de aarde terug van de vlakte waarvan het vroeger de oorsprong was.

In deze streek, in den Evenaar op 900 meter hoogte gelegen, heerscht een volstrekt tropisch klimaat. De hooge temperatuur en de schaarsche regens leenen haar het uitzicht van een licht beboschte savanne met

aspect étrange, frappe immédiatement le regard du voyageur.

Les cours d'eau sont bordés d'étroites galeries forestières dans lesquelles dominant par endroits des palmiers au port élégant et léger. Enfin, les rives du lac s'étalent en marais dissimulés sous les roseaux innombrables.

Au milieu de ce décor sobre, qu'entrecoupent de vastes prairies périodiquement dévorées par les feux de brousses, errent grands et petits animaux.

Des milliers d'antilopes, des buffles, des éléphants, des lions, des léopards, des hyènes, des chacals, des phacochères, avec tout le cortège des animaux de savane, s'y rencontrent en abondance et livrent à chaque instant au visiteur des spectacles surprenants et inattendus. D'immenses troupeaux d'hippopotames nagent dans les rivières, dorment sur les rives et les bancs de sable, ou se vautrent dans la boue tiède des marais.

Les oiseaux sont nombreux partout. Parmi eux, se trouve, aux bords du lac, une colonie composée principalement d'oiseaux aquatiques. Pélicans, ibis, aigrettes, spatules, cormorans, pour n'en citer que quelques-uns, s'y donnent rendez-vous et pêchent sans relâche leur nourriture dans cette nappe d'eau, la plus poissonneuse peut-être du Continent africain.

Dirigeons-nous maintenant vers le secteur méridional du Parc, pour pénétrer dans l'imposant massif des hautes montagnes entièrement édifié par l'activité volcanique.

Au calme des lignes et des couleurs de la grande plaine horizontale du lac Édouard, succède brusque-

schermvormige boomen en waar de euphorbis, die zich bij wijze van kandelaar opwerkt, onmiddellijk de aandacht van den reiziger trekt.

De waterlopen zijn met nauwe boschgangen gezoomd, waar hier en daar de sierlijke palmboomen hun lichte kruinen opsteken. De meeroevers lengen zich tot breede moerassen uit, die onder een overvloedig rietveld zijn verborgen.

In dat sober landschap, waar wijde prairiën openklaren, door periodische struikbranden verslonden, dolen dieren klein en groot.

Duizenden antilopen, buffels, olifanten, leeuwen, luipaards, hyenen, jakhalzen, wrattenzwijnen, met den heelen stoet savannedieren, komen er saam en bieden den bezoeker op ieder oogenblik een verrassend en onverwacht schouwspel. Ontzaglijke kudden nijlpaarden zwemmen de rivieren door, slapen langs de oevers en op de zandbanken, en luierikken in het warm moerasselijk.

Talloos zijn overal de vogels. In de nabijheid van het meer heeft zich een merkwaardige kolonie watervogels gevestigd. Pelikanen, ibissen, kuifreigers, lepelaars en waterraven, om er slechts enkele te noemen, vergaderen hier, en gaan onverpoosd te visschen uit in een water dat wellicht het meest bevolkte van Afrika mag heeten.

Laten wij nu het Zuiden opgaan en in het hooggebergte dringen, dat uit de vulkanische bedrijvigheid geboren werd.

De kalme lijnen en vredige kleuren van de wijde horizontale vlakte van het Edward-Meer worden plots

ment un paysage mouvementé et hérissé de formidables cônes volcaniques, les uns encore actifs, les autres à peine éteints.

Leurs silhouettes, tantôt massives et arrondies, tantôt effilées ou sauvagement découpées, se profilent, dans toutes les directions, sur un ciel souvent sombre et menaçant.

De certains de ces volcans s'élève un panache de vapeur, indice d'une activité que le rougeoiment des nuages fait apercevoir la nuit à grande distance.

Si la plupart d'entre eux sont pourvus de cratères gigantesques, on remarque cependant, autour des cônes centraux, une infinité de bouches d'importance secondaire, de toutes dimensions et qui confèrent au paysage un caractère d'apparence lunaire, qu'une puissante végétation forestière ne parvient pas à atténuer.

Par cette foule d'orifices béants, grands et petits, de nombreuses coulées de lave se sont épanchées, comblant les dépressions, se ravinant et se superposant, comme autant de vagues d'une mer en furie.

La porosité du terrain explique la rareté des rivières et des lacs; les laves sont traversées par les eaux de pluie qui se réunissent en ruisseaux souterrains, aboutissant finalement dans le lac Édouard ou dans le lac Kivu en sources souslacustres.

Le climat est nettement différent de celui des régions septentrionales que je vous ai décrites brièvement.

Les montagnes, dont certaines atteignent 4.000 et même 4.500 mètres, accrochent parfois d'épais nuages qui, pendant de longues semaines, enveloppent les

door een afgewisseld landschap vervangen, waarin ontzaglijke vuurbergen rijzen, de eene nog in werking, de andere ternauwernood uitgedoofd.

Hun geweldige profielen, nu massaal en afgerond, dan uitgescherpt of woest ingesneden, varen langs allen kant op een vaak somberdreigenden hemel.

's Nachts kan men op verre afstand enkele kruinen, door inwendig vuur bewerkt, zien rooken in een rooden wolkengloed.

De meeste onder hen zijn van reusachtige kraters voorzien, maar toch ontwaart men, rondom de middenkegels, veelvuldige kleine monden, en alle te samen maken zij het landschap tot een wonderbaar maan- tafereel, dat een nochtans krachtig woudgewas niet vermag te temperen.

Uit deze gapende holten is een lavavloed gestort, die zich al dalende heeft opgestapeld en de kloven overrompeld, zooals de golving van een stormige zee zou doen.

De poreusheid van den grond is oorzaak dat de rivieren en meren zeldzaam zijn. De regen is door de lava gedrongen en heeft onderaardsche beken gevormd, die eindelijk als ondermeersche bronnen den schoot van het Edward-Meer en het Kivoe-Meer vervoegen.

De luchtgesteldheid is geheel verschillend van het klimaat der noordelijke streken die ik hooger beschreven heb.

De bergen, waarvan enkele een hoogte van 4.000 en zelfs 4.500 meter bereiken, haken soms dichte wolk-massa's vast die, gedurende lange weken, de toppen

cimes d'un dais opaque. Des pluies torrentielles, à certaines saisons, tombent tous les jours sur les versants et dans les vallées. Des tempêtes de grêles éclatent de temps en temps sur les sommets les plus élevés, les laissant apparaître bientôt revêtus d'un léger manteau blanc. Dans les cols de cette puissante chaîne volcanique, souffle par rafales un vent furieux, dont les assauts successifs s'annoncent au loin par des grondements sourds. Partout, dans les hauteurs, c'est, pendant la majeure partie de l'année, le règne des pluies diluviennes, des brouillards, du froid, qu'une humidité pénétrante rend pénible à supporter.

Les rapides dénivellations s'échelonnant entre 1.500 et 4.500 mètres sont la cause d'une végétation extrêmement variée qui s'étage sur les versants des volcans, en passant de la forêt tropicale à la flore alpestre. Par endroits, la forêt inférieure fait place à des massifs de bambous qui deviennent continus au point de constituer des peuplements homogènes. Ces bambous grêles et élancés que l'on rencontre jusqu'à une altitude de 2.500 à 3.000 mètres, font place à leur tour à une forêt d'arbres dont le port rappelle celui de nos vieux chênes. Leur feuillage léger, laissant filtrer les rayons du soleil, permet le développement d'un sous-bois, où de gigantesques millepertuis, si odoriférants, se mêlent à d'immenses céleris sauvages. Le sol est déjà couvert d'un tapis de fleurs dont beaucoup rappellent celles de nos régions.

met een ondoordringbaar floers omhangen. In sommige jaargetijden, en dan op elken dag, overstroomen stortregens de hellingen en de dalen. Hageltempeesten breken van tijd tot tijd op de hoogste kimmen los en laten er een lichten witten mantel na. In de bergpassen van deze machtige vulkanische keten loeit een wilde rukwind, die zijn stormen van verre door een gesmoorde dondering aankondigt. Overal in de hoogten en gedurende het grootste deel van het jaar, heerschen onophoudelijk regen en mist, en bijt een koude die wegens de scherpe vochtigheid zeer pijnlijk aandoet.

De opeenvolgende inzinkingen van den bodem, die zich tusschen 1.500 en 4.500 meter voordoen, brengen het ontstaan teweeg van een uiterst verscheiden wadom die de hellingen der vuurbergen opklimt, van den tropischen woudgroei af tot de teere Alpenflora. Soms zijn de lage bosschen vervangen door dichte bamboevelden die zich daar tot eensoortige kweek hebben opgeweerd. Deze tengere en opgeschoten bamboe's ontmoet men nog op 2.500 tot 3.000 meter hoogte, waar zij de plaats ruimen voor een woud waarvan de boomen op onze oude eiken gelijken. Hun fijn gebladerde laat de stralen van de zon doorzippelen, zoodat zich daar een struikgewas ontwikkelt waarin een reusachtig en welriekend Sint-Janskruid zich vermengt met een even reusachtige wilde selderij. De grond is hier reeds met een weelde van bloemen bedekt, waarvan vele herinneren aan bloemen uit onze eigen streken.

Mais si l'on poursuit l'ascension, on arrive bientôt dans une nouvelle zone, où l'aspect de la végétation est si étrange que l'on croirait entrer dans un autre monde.

Des bruyères géantes, aux troncs atteignant deux et trois pieds de diamètre, aux branches couvertes d'une multitude de florules et surchargées de coussins de mousses qui en altèrent profondément la silhouette, s'y trouvent mêlées aux immortelles, aux seneçons, aux lobélies dominées de hampes interminables et couvertes de centaines de petites fleurs assez ternes par elles-mêmes, mais brillantes par leur association.

Enfin, immédiatement sous les sommets, on ne rencontre plus que des herbes et des mousses qui s'accrochent péniblement aux pierres.

Tel est le tableau, bien faiblement dépeint, de cette végétation dont l'aspect est une source de surprises toujours renouvelées.

A ce monde botanique, si riche et si varié, correspond une vie animale non moins remarquable.

Signalons tout d'abord, parmi les nombreuses espèces de singes qui peuplent les forêts des volcans, le fameux gorille qui a suscité tant d'intérêt ces dernières années. Il appartient à une race qui jusqu'à présent n'a été rencontrée nulle part ailleurs. Peu nombreux, quelques centaines au total, ces curieux animaux vivent répartis en petits groupements familiaux, construisant leurs nids à terre et se nourrissant de jeunes pousses de bambous et de feuilles de céleris. Paisibles aussi longtemps qu'ils ne sont pas inquiétés, les mâles, atteignant

Maar wanneer men verder opklautert, bereikt men weldra een nieuwe zone, en daar is het uitzicht der planten zoo vreemd dat men zich in een andere wereld zou wanen.

Ontzaglijke heide, waarvan de stammen twee tot drie voet dik kunnen staan, is er met duizenden bloemkelkjes beladen, en buigt onder den last van het mos dat haar natuurlijk profiel vervormt. Er tusschen in groeien stroobloemen, kruiswortels en klokbloemen. Deze beheerschen met onmetelijke stelen de ruimte die vol hangt met heel kleine bloempjes, wel wat dof van kleur, maar al te gare zijn zij een schitterende verschijning.

Eindelijk, in de onmiddellijke nabijheid van de kimmen, leeft alleen nog wat gras et wat mos dat zich moeizaam aan de steenranden weet vast te klampen.

Zoo is daar het schouwspel dat den reiziger aldoor verrast en verrukt, en dat ik maar zwakjes kon afschilderen.

Het dierenrijk is er niet minder merkwaardig dan het overvloedig en afgewisseld rijk der planten.

In de eerste plaats moet, onder de talrijke apensoorten die het woud langs de vuurbergen bevolken, de beruchte gorilla worden genoemd, die in de laatste jaren zulke levendige belangstelling heeft gewekt. Hij behoort tot een ras dat men tot nog toe nergens anders heeft ontmoet. Deze zonderlinge dieren zijn niet talrijk, enkele honderden in het geheel. Zij leven in kleine familiegroepen, nestelen op den grond en voeden zich met jonge bamboescheuten en selderijloof. Zoolang men hen niet stoort, zijn zij uiterst vredig. De man-

une taille de sept pieds et un poids dépassant quelquefois cinq cents livres, deviennent, en cas de provocation, par leur force colossale, de redoutables adversaires. Dressés alors de toute la hauteur de leur taille, se frappant leur large poitrine de leurs poings puissants, ils poussent des rugissements effrayants qui font frémir les explorateurs les plus braves.

Parmi les grands animaux, je citerai également le buffle et l'éléphant qui se rencontrent jusqu'à 4.000 mètres d'altitude.

Des quantités d'autres bêtes vivent dans ces parages; beaucoup d'entre elles sont encore à peine connues, mais on peut être assuré que leur étude présentera, pour la science, un intérêt considérable.

*
**

Ainsi que je me suis efforcé de vous le démontrer, le Parc National Albert constitue un ensemble, remarquable à la fois par l'abondance et la variété de sa flore et de sa faune, auquel les circonstances de sa situation équatoriale, les grandes différences d'altitude et la nature du terrain confèrent un caractère d'originalité profonde.

A la possession de ce patrimoine, unique en son genre, que la nature nous a légué, s'attache, pour nous, un triple devoir.

En toute première ligne, nous devons veiller à sa conservation intégrale avec la plus attentive vigilance. Pour nous aider dans cette tâche, sans doute pourrions-nous prochainement faire appel aux Pygmées qui vivent dans les profondeurs obscures des forêts du

netjes, die zeven voet groot zijn en dikwijls meer dan vijfhonderd pond zwaar, worden, zoo gauw zij zich uitgedaagd voelen, wegens hun kolossale macht allergevaarlijkste vijanden. Zij lengen zich dan overeind uit, slaan met hun sterke vuisten op hun borst, slaken verwaarloosde kreten, zoodat de moedigste reiziger er bij sidderen gaat.

Terloops wijs ik nog op de aanwezigheid van buffels en olifanten, die men tot op 4.000 meter hoogte aantreft.

Tal van andere dieren wonen in het bergland, en vele onder hen zijn nauwelijks bekend. Toch mag men overtuigd zijn dat de studie ervan voor de wetenschap een niet gering belang zal bieden.

*
**

Ik heb getracht U aan te toonen dat het Nationaal Albert-Park een zeer aanzienlijk complex is, merkwaardig door den overvloed en de afwisseling van zijn flora en zijn fauna, waaraan de omstandigheden van zijn aequatoriale ligging, de groote hoogteverschillen en de aard van den bodem een diepe oorspronkelijkheid meedeelen.

Het bezit van een dergelijk goed, eenig in zijn soort, dat ons door de natuur werd achtergelaten, legt ons een driedubbelen plicht op.

Eerst en vooral moeten wij met ijverige aandacht waken over de integrale bewaring ervan. Om ons in deze taak te helpen, zullen wij misschien eerlang een beroep kunnen doen op de Pygmeeën die in de duistere diepten van het woud gevestigd zijn. Deze autochtone

Parc. Ces races autochtones, dont l'étude est si émouvante au point de vue anthropologie, ont un intérêt identique au nôtre: le maintien dans leur cadre originel des régions dont elles vivent depuis des siècles et dont elles partagent, dans une communion étroite, le paisible destin.

Mais, tout en assurant la réalisation de ce but fondamental, nous voulons poursuivre l'exploration méthodique et scientifique de notre remarquable domaine. Ainsi apparaît un second devoir: faire contribuer activement notre institution aux progrès des connaissances. A cette fin, des missions de spécialistes s'attaquent à l'étude de problèmes déterminés.

Enfin, sans porter atteinte en rien au principe de la conservation la plus absolue, nous ouvrirons certaines parties de la réserve aux visiteurs, car nous ne pouvons priver l'humanité de tant de sources d'émotions, de joies et de splendeurs.

rassen, waarvan de studie uit anthropologisch oogpunt zoo indrukwekkend is, hebben eigenlijk hetzelfde belang als wij: het behoud in hun oorspronkelijken vorm van de streken waarvan zij sinds eeuwen leven en waarvan zij, in enge gemeenschap, het rustig lot deelen.

Terwijl wij echter de verwezenlijking van dat hoofddoel verzekeren, willen wij het methodisch en wetenschappelijk onderzoek van ons heerlijk eigendom verder doorzetten. Hierin ligt onze tweede plicht: onze Inrichting tot den vooruitgang der wetenschap dienstig maken. Reeds nu zijn specialisten ter plaatse die de studie van bepaalde vraagstukken aanvatten.

Ten slotte, en zonder in het minst het principe van de meest volstreckte instandhouding te schaden, zullen wij enkele deelen van de reserve toegankelijk maken voor de bezoekers, want de menschheid mag niet verstoken blijven van zooveel bronnen van aandoeningen, vreugden en heerlijkheid.